

УДК 343.9

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНЕ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПЕРЕДУМОВАМ ПОШИРЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету,
вулиця Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
e-mail: shvedova777@ukr.net

Мета. Метою роботи є проаналізувати явище корупції як фактору поширення торгівлі людьми, виявити їх взаємозв'язок й взаємообумовленість, з'ясувати найбільш ефективні заходи загальносоціального запобігання корупційним передумовам поширення торгівлі людьми. **Методика.** Методика включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Під час дослідження використовувались наступні **методи** наукового пізнання: термінологічний, логіко-семантичний, функціональний, системно-структурний, логіко-нормативний. **Результати:** в процесі дослідження визнано, що торгівля людьми – це злочин, який грубо порушує закріплені та гарантовані Конституцією України права на свободу, честь і гідність людини. Незважаючи на зростаючі зусилля з розслідування кримінальних проваджень, переслідування та осуду осіб, причетних до торгівлі людьми, більшість засуджених торговців людьми в Україні уникають тюремного ув'язнення в зв'язку з високим рівнем корупції в країні, що вимагає визначення відповідних заходів загальносоціального запобігання цьому явищу. **Наукова новизна.** В процесі дослідження встановлено, що оновлення теоретико-методологічної моделі загальносоціального запобігання корупційним передумовам поширення торгівлі людьми має відбуватися на засадах культурологічної концепції запобігання злочинності, де радикальним засобом виступає формування соціальної культури громадян. **Практична значимість.** Результати дослідження може бути використано у правотворчій та правозастосовній діяльності під час розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та корупцією.

Ключові слова: загальносоціальне запобігання, корупція, торгівля людьми, соціальна культура, культурологічна концепція протидії злочинності.

G. L. Shvedova

PhD, Associated Professor, Department of General Legal Sciences, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyoto Street, 19, Kyiv, 02156, Ukraine
e-mail: shvedova777@ukr.net

GENERAL SOCIAL PREVENTION OF CORRUPT PRECONDITIONS FOR THE DISSEMINATION OF HUMAN TRAFFICKING

Purpose. The purpose of the article is to analyze the phenomenon of corruption as a factor of the spread of human trafficking, to identify its interconnectedness and interdependence, to find out the most effective measures of social protection against the corruption prerequisites of the spread of human trafficking. **Methodology.** The methodology includes a comprehensive analysis and a synthesis of available scientific and theoretical information. It includes the formulation of relevant conclusions and recommendations. Such **methods** of scientific knowledge were used: terminological, logical-semantic, functional, systemic-structural, logical-normative. **Results:** it was determined, that human trafficking is a crime that violates the rights to freedom, to human honor and dignity, that enshrined and guaranteed by the Constitution of Ukraine. Despite the growing efforts to investigate criminal proceedings, prosecute and condemn people which are involved in human trafficking, the most convicted traffickers in Ukraine are sentenced to imprisonment by the high level of corruption in the country. The effective measures of the social protection of this phenomenon have to be find out. **Originality.** The updating of the theoretical and methodological model of general social prevention of corrupt preconditions of the spread of human trafficking should take place on the basis of the cultural concept of crime prevention. The formation of social culture of citizens is a radical means in this concept. **Practical significance.** The results of the research can be used in legislation and law-enforcement activities during the inquiry of crimes related to human trafficking and corruption.

Key words: general social prevention, corruption, human trafficking, social culture, culturological concept of counteraction to crime.

Постановка завдання. Торгівля людьми – це злочин, який грубо порушує закріплені та гарантовані Конституцією України права на свободу, честь і гідність людини. Кожен рік у світі біля 4 мільйонів людей стають жертвами торгівлі людьми. Міжнародна Організація Міграції зазначає, що тільки в саму Західну Європу щороку продається близько 500 тисяч жінок. За неофіційними даними у сфері секс-індустрії держав-реципієнтів експлуатується від 100 до 600 тисяч українських жінок. Суттєве поширення цього злочину в Україні спонукало вітчизняних законодавців до рішучих заходів щодо протидії торгівлі людьми. У Кримінальному кодексі України 2001 року норму про відповідальність за торгівлю людьми було закріплено у ст. 149 КК України [2, с. 3]. Поширеність торгівлі людьми, недосконалість кримінального законодавства щодо відповідальності за неї зумовлюють актуальність вивчення цього ганебного явища, яке виникло у стародавні часи і до сьогодні продовжує існувати, модифікуючись у більш сучасні форми. Ознайомлення з міжнародними угодами, які було спрямовано на протидію торгівлі людьми, дало можливість зробити висновок про те, що торгівлю людьми вперше було засуджено на міжнародному рівні лише на початку XIX століття. З того часу до сьогодні було укладено понад 20 міжнародних угод. Усі країни, які в кримінальному законодавстві містять норми, що якоюсь мірою стосуються протидії торгівлі людьми, можна поділити на такі види: а) ті, в яких існує норма, що забороняє торгівлю людьми, зміст якої відповідає цьому явищу; б) ті, в яких існує норма про відповідальність за торгівлю людьми, проте їх зміст не відповідає сутності цього злочинного посягання. Здебільшого вони стосуються примушування до зайняття проституцією; в) ті, в яких цей злочин суттєво обмежується певними ознаками складу злочину: метою втягнення в заняття проституцією; потерпіла – лише жінка, неповнолітня особа [2, с. 10,15].

Незважаючи на зростаючі зусилля з розслідування кримінальних проваджень, переслідування та осуду осіб, причетних до торгівлі людьми, більшість засуджених торговців людьми в Україні уникають тюремного ув'язнення в зв'язку з високим рівнем корупції в країні (цензор нет). Декілька значних факторів, таких як російська агресія, корупція і неефективні заходи перешкоджають у повному запровадженні в життя законів [4]. Отже, питання протидії торгівлі людьми має багатоаспектний характер, але обмеження корупції в держустановах, звідки вивозяться жертви торгівлі людьми, та в інших сферах, має першочергове значення, адже сприятиме зниженню рівня злочинності, пов'язаної з незаконною експлуатацією уразливих верств населення, зробить більш контрольованим процес незаконної міграції в світі та в окремих країнах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню кримінологічних та кримінально-правових аспектів запобігання корупції та торгівлі людьми у своїх наукових публікаціях приділяли увагу Ю. В. Баулін, В. В. Голіна, В. М. Куц, А. А. Музика, О. В. Наден, А. М. Орлеан, В. М. Підгородинський, Є. Л. Стрельцов, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко та інші. Проте дослідження загальносоціальних заходів попередження корупційних передумов поширення торгівлі людьми не знайшло свого детального аналізу в проведених дослідженнях.

Постановка завдання. Визначити корупційні ризики та корупційні передумови поширення торгівлі людьми, з'ясувати найбільш ефективні заходи загальносоціального запобігання корупції як загрозового явища для розвитку будь-якої демократичної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з опублікованим звітом Державного департаменту США "Торгівля людьми 2017" Україна не повною мірою відповідає мінімальним стандартам щодо ліквідації торгівлі людьми. У доповіді Державного департаменту США говориться, що Україна не вдається до всіх можливих заходів, щоб покласти край торгівлі людьми, хоча робить у цьому деякий поступ. У зв'язку з цим Україна четвертий рік поспіль знаходиться на другому рівні у рейтингу країн у сфері протидії торгівлі людьми (третій рівень - із найнижчими показниками в цій сфері) [2]. Факторами, що значно впливають на дану ситуацію є: російська агресія, корупція і неефективне запровадження в життя законів [4]. Для багатьох країн світу ця проблема також є актуальною. Як зазначила Мартіна Ванденберг, громадський адвокат організації «The Freedom Network USA», яка працює з жертвами торгівлі людьми в США, на

відміну від інших злочинних організацій, торговці людьми часто працюють незалежно, значно менші за кількістю учасників і тому їх складніше виявити. Іноді ці угруповання складаються з членів сім'ї і тому дуже стійкі. Ванденберг також звернула увагу на той факт, що торговці людьми «підживлюються» корупцією, і нерідко самі правоохоронні органи сприяють організованій злочинності в бідних країнах. Потерпілі не повідомляють про факти торгівлі людьми, адже думають, що у них на Батьківщині правоохоронні органи корумповані, і що їх будуть залякувати пов'язані зі злочинцями поліцейські і судді. «Вони бояться простого затримання поліцейськими, для них це страшніше рабства. Торговці людьми користуються цим», – зазначає Ванденберг [5]. Дослідження проблеми торгівлі людьми дає підстави стверджувати, що необхідно більше уваги приділяти корупції в держустановах тих країн, звідки вивозяться жертви торгівлі людьми. Адже зазвичай головними співучасниками злочинів стають правоохоронні органи, працівники митного контролю і навіть дипломати, які користуються своїм імунітетом.

Окрім цього визнано, що нелегальна торгівля людьми, якій сприяє корупція, загрожує національній безпеці держав. Корупція і торгівля є джерелом нестабільності в багатьох країнах світу, зокрема, слід виділити Сирію та Ірак, окремі країни Африки, де стає все важче жити. Проте вплив нелегальної торгівлі людьми і корупції відчувають всі члени суспільства. Корупція сприяє поширенню нелегальної торгівлі як в реальному, так і у віртуальному світі, роблячи товари і послуги нелегальної економіки більш широко доступними. Боротьба проти такої шкідливої корупції та нелегальної торгівлі повинна стати більш важливим пріоритетом у світовому порядку. Визнано, що корупція сприяє поширенню нелегальної торгівлі, роблячи товари і послуги нелегальної економіки більш доступними. Протидія такій масштабній корупції та нелегальній торгівлі повинна стати більш важливим пріоритетом у світовому порядку.

Окремої уваги заслуговує конфлікт у Сирії, що продемонстрував руйнівний вплив корупції на торгівлю людьми. Встановлено, що увесь нелегальний бізнес у Сирії, якому сприяють корумповані чиновники, існує сьогодні задля транспортування або «торгівлі» людьми. Люди продають останні цінності для того, щоб заплатити контрабандистам, які можуть доставити їхні сім'ї в безпечне місце. Часто вони стають жертвами торговців людьми і часто змушені працювати на рабських умовах в Європі. Більше того, масовий рух мігрантів у відчаї до сусідніх країн і Європи створив серйозні політичні і економічні кризи в країнах призначення, які не були готові до прийому мільйонів переміщених осіб. Сирійський конфлікт, як і багато інших у світі, частково фінансувався нелегальною торгівлею. Ця нелегальна транскордонна торгівля залежить від корумпованих чиновників. Контрабанда наркотиків, людей, нафти, антикваріату, сигарет тощо забезпечує гроші на закупівлю зброї і утримання повстанців і терористів. Сирійська ситуація визнається найгіршим зразком нелегальної торгівлі і корупції, яка робить її можливою в сучасному світі [6].

На підставі огляду ситуації в світі, пов'язаної із торгівлею людьми, слід зазначити, що вирішення даної проблеми потребує усунення існуючих передумов її виникнення та поширення. Передусім, мова йде про корупцію, як каталізатора торгівлі людьми. В національній практиці для отримання відчутних результатів у процесі протидії корупції, по-перше, слід змінити існуючі підходи, що сформувалися у суспільній свідомості щодо сприйняття корупції як звичного явища.

Формуванню належного рівня соціальної культури буде сприяти проведення громадської просвіти в усіх сферах діяльності держави, що також буде виховувати громадян в напрямку прихильності нормам права.

Для отримання відчутних результатів у процесі запобігання корупції необхідно змінити існуючі підходи, що сформувалися у суспільній свідомості щодо сприйняття корупції як звичного явища. Про це зазначав А. О. Сафоновенко, і з цим не можна не погодитись, адже, на нашу думку, саме підвищення рівня соціальної культури, в тому числі й політичної культури, виступає прогресивним чинником в усій антикорупційній діяльності. Тут антикорупційним стратегіям, на думку А. О. Сафоновенка, часто стоїть на заваді фактор ментальності в українському суспільстві, зокрема, байдужість до чиновницьких зловживань, виправдання корупційної поведінки обставинами життя, що обумовлено передусім схильністю українців до індивідуалізму [3, с. 32]. Уваги в цьому випадку заслуговує запропонована в свій час Комісією Нолана система принципів

суспільного життя, яка може сприяти обмеженню корупційних проявів і формуванню засад етичного середовища в державному секторі. До таких принципів віднесли безкорисливість, непідкупність, об'єктивність, підзвітність, відкритість, чесність та керівництво. Втілення таких засад має відбуватися як через державні, так і недержавні структури, і роль останніх тут відіграє досить важливу роль. Адже за даними деяких дослідників в країнах, де громадські організації беруть активну участь у виконанні загальносуспільних програм, корупція є менш поширеною.

Висловлена в літературі думка про необхідний шлях подолання корупції в напрямку зламу суспільної свідомості, встановлення персональної громадянської відповідальності усіх рівнів службовців засвідчує про прогресивність культурологічної концепції протидії корупції.

В соціально-політичному розумінні корупція давно сприймається як критерій зрілості, активності діючого громадянського суспільства. Громадський контроль може здійснюватись через парламенти, органи самоуправління, ЗМІ, громадські організації, за допомогою яких встановлюється контроль за діяльністю державних управлінських структур та підвищується авторитет довіри по відношенню до уряду, парламенту.

Незважаючи на визнану роль громадських організацій в антикорупційній діяльності, рівень зацікавленості політичної еліти за оцінками фахівців у співпраці з організаціями громадянського суспільства є незначним. Такими, що найбільше потребують залучення інститутів громадянського суспільства, вважаються сфери протидії корупції та торгівля людьми.

Ефективним важелем тут буде виступати виховання належного рівня соціальної культури людей, які і будуть формувати необхідну громадську думку, що забезпечить політичну стабільність держави. В літературі вказується на невід'ємний зв'язок політичних перетворень з економічним і культурним розвитком суспільства і на необхідний ціннісно-культурний супровід процесу оновлення суспільства. На думку М. І. Михальченка, відчуття культуру як національну сутність можна лише з пізнанням специфіки національних відносин, які є одним із виявів системи суспільних відносин [1, с. 115].

Ідеї українського державного будівництва шляхом культурницьких реформ, просвіти, розвитку громадського самоврядування, що є основою сучасної культурологічної концепції протидії злочинності, пропагувалися в свій час вченим М. Драгомановим і не втратили своєї актуальності і сьогодні. Ідею розвитку українського суспільства у напрямку виховання висококультурної європейської нації підтримував і відомий мислитель І. Франко.

В процесі дослідження встановлено, що оновлення теоретико-методологічної моделі загальносоціального запобігання корупційним передумовам поширення торгівлі людьми має відбуватися на засадах культурологічної концепції запобігання злочинності, де радикальним засобом виступатиме формування соціальної культури громадян. Проведення громадської просвіти в усіх сферах діяльності держави буде виховувати громадян в напрямку прихильності нормам права. Ідеологія, заснована на вихованні почуття громадського обов'язку, прагнення бути корисним суспільству і усвідомлення цінності особистого матеріального добробуту як похідного від добробуту суспільного дасть можливість сформувати необхідний рівень соціальної культури суспільства.

Результати дослідження може бути використано у правотворчій та правозастосовній діяльності під час розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та корупцією, при проведенні профілактичної роботи у напрямку загальносоціального запобігання корупційним передумовам поширення торгівлі людьми.

Висновки. Отже, дослідження проблеми торгівлі людьми дає підстави стверджувати, що необхідно більше уваги приділяти корупції в держустановах тих країн, звідки вивозяться жертви торгівлі людьми. Адже зазвичай головними співучасниками злочинів стають правоохоронні органи, працівники митного контролю і навіть дипломати, які користуються своїм імунітетом. Торговці людьми «підживлюються» корупцією, і нерідко самі правоохоронні органи сприяють організованій злочинності в бідних країнах.

Таким чином, для отримання відчутних результатів у процесі запобігання корупції необхідно змінити існуючі підходи, що сформувалися у суспільній свідомості щодо сприйняття корупції як звичного явища. За даними деяких дослідників в країнах, де громадські організації

беруть активну участь у виконанні загальносуспільних програм, корупція є менш поширеною. Такими, що найбільше потребують залучення інститутів громадянського суспільства, вважаються сфери протидії корупції та торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Журавський В. С., Михальченко М. І., Михальченко О. М. Корупція в Україні – не політика. К.: Фенікс, 2007. 408 с.
2. Підгородинський В.М. Відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. О.: Одеська національна юридична академія, 2005. 21 с.
3. Сафоновко А. О. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства: дис. канд. юрид. наук: 23.00.02. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2004. 186 с.
4. Україна зробила значний поступ у сфері протидії торгівлі людьми за останній рік та перейшла на вищий щабель в рейтингу країн, який складає Державний департамент США // Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/13524.html?PrintVersion>
5. Україна: доповідь Держдепартаменту США про торгівлю людьми // Офіційний веб-сайт Інтернет-видання BOA. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/us-ukraine-human-trafficking/3398912.html>
6. Чому торгівля людьми залишається серйозною проблемою, і як з нею боротися? // Офіційний веб-сайт Інтернет-видання BOA. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/human-trafficking-11-04-2011-133248733/245490.html>

References

1. Zhuravskiy, V. S., Mykhalchenko, M. I. and Mykhalchenko, O. M. (2007), *Koruptsiia v Ukraini – ne polityca* [The corruption in Ukraine – is not a politics], Feniks, Kyiv, Ukraine (In Ukrainian)
2. Pidhorodynskiy, V.M. (2005), *Responsibility for human trafficking by Criminal Law of Ukraine*, Abstract of Ph.D. dissertation, criminal law and criminology; criminal enforcement law, Odessa National Law Academy, Odessa, Ukraine (In Ukrainian)
3. Safonenko, A. O. (2004), *Anti-corruption policy in conditions of Ukrainian community transformation*, Ph.D. Thesis, Jurisprudence, Kyiv National Taras Shevchenko Univerity, Kyiv, Ukraine (In Ukrainian)
4. The official site of The Ministry of Social Policy of Ukraine (2017), “Ukraine has made a significant progress in combating against human trafficking in the last years and has advanced on the higher level in country ranking of US State Department”, available at: <http://www.msp.gov.ua/news/13524.html?PrintVersion>. (In Ukrainian)
5. The official site of web-based media VOA (2016), “Ukraine: US State Department report on human trafficking”, available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/us-ukraine-human-trafficking/3398912.html> (In Ukrainian)
6. The official site of web-based media VOA (2011), “Why human trafficking is still a serious problem and how to deal with it?”, available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/human-trafficking-11-04-2011-133248733/245490.html> (In Ukrainian).

Надійшла до редакції 29 листопада 2018 р.

